

УДК 342.565

Артеменко І. А., докторант ОдДУВС, к.ю.н.

Щодо співвідношення категорій «об'єднання громадян» та «громадські об'єднання»: питання сьогодення

В статті зроблено висновок, що на сьогодні більшість вчених терміни «об'єднання громадян» та «громадські об'єднання» використовують як тотожні або аналогічні, і таке співвідношення названих термінів зумовлює як доктринальне, так і термінологічну невизначеність. В роботі обґрунтовується використання терміну об'єднання громадян як більш ширшого за своїм змістом ніж «громадське об'єднання», на підставі виокремлених ознак об'єднання громадян.

Ключові слова: об'єднання громадян, громадські об'єднання, органи публічної адміністрації, публічно-правові відносини.

В статье сделан вывод, что на сегодня большинство учёных термины «объединения граждан» и «общественные объединения» используют как тождественные или аналогичные, и такое соотношение названных терминов приводит как доктринальное, так и терминологическую неопределённость. В работе обосновывается использование термина объединения граждан как более широкого по своему содержанию чем «общественное объединение», на основании выделения признаков объединения граждан.

Ключевые слова: объединения граждан, общественные объединения, органы публичной администрации, публично-правовые отношения.

The paper concludes that today most scientists term «public association» and «public association» is used as identical or similar, and this value determines how these terms doctrinal and terminological vagueness. This paper substantiates the use of the term public associations as broader in content than the «association», based on the isolation sign association.

Key words: associations, associations, bodies of public administration, public law relationship.

Постановка проблеми. Розбудова України як суверенної правової держави обумовлює необхідність поглиблення демократичних тенденцій у відносинах між громадянином та державою. Так, реалізація конституційних положень на свободу об'єднання громадян у політичні партії та громадські організації для захисту своїх прав і свобод, задоволення політичних, економічних, соціальних та інших інтересів, значною мірою залежить від удосконалення адміністративно-процесуальних норм.

На сьогоднішній день, у зв'язку з прийняттям Кодексу адміністративного судочинства України та проведеною адміністративною реформою, відбулося суттєве оновлення адміністративного процесуального законодавства, яке охопило практично всі сфери публічно-правових відносин. Тому постала необхідність в наукових дослідженнях щодо сутності, процесуального положення, підстав та форм участі об'єднань громадян як повноправних суб'єктів адміністративного процесу в системі органів публічної адміністрації. У теорії це необхідно для визначення місця і особливостей об'єднань громадян у системі суб'єктів публічного управління, а з практичної точки зору для відмежування об'єднань громадян від інших недержавних інституцій. Тому постає необхідність дослідити співвідношення категорій «об'єднання громадян» та «громадські об'єднання» в умовах сьогодення.

Аналіз останніх досліджень. У наукових дослідженнях з адміністративного права предмет пошуку складали праці вчених, які розглядали, в основному, наукові

підходи щодо проблем правової регламентації діяльності об'єднання громадян: В. Б. Авер'янова, О. М. Бандурки, Ю. П. Битяка, В. М. Бевзенка, О. А. Банчука, О. М. Ващук, Є. Є. Додіна, О. В. Джафарової, А. Т. Комзюка, Л. В. Колобкова, Р. С. Мельника, В. Г. Перепелюка, Л. В. Федоренко тощо.

Виклад основного матеріалу. Приступаючи до розгляду досліджуваного нами в роботі питання, хотілося відмітити, що нині в Україні, існує велика різноманітність об'єднань громадян як за організаційно-правовими формами, так і за масштабами діяльності. Однак, саме право громадян на об'єднання та правові засади діяльності об'єднань громадян закріплені в Конституції України, а порядок їх утворення і функціонування визначено в цілій низці інших законів України. У свою чергу, це свідчить про високий рівень розвитку громадянського суспільства і відображає його здатність до самоорганізації та самоврядування.

Як вже було відмічено, Основний Закон України на законодавчому рівні закріплює право громадян України на свободу об'єднання у політичні партії та громадські організації для здійснення і захисту своїх прав і свобод та задоволення політичних, економічних, соціальних, культурних та інших інтересів. При цьому ніхто не може бути примушений до вступу в будь-яке об'єднання громадян чи обмежений у правах за належність чи неналежність до політичних партій або громадських організацій. Водночас, в Конституції України, вказано що усі об'єднання громадян рівні перед законом [1, ст. 36], а заборона їх діяльності здійснюється лише у судовому порядку [1, ст. 37].

Враховуючи вищевикладене, впливає що конституційна доктрина передбачає: перше, що об'єднання громадян в Україні можуть існувати в двох формах – політичних партіях і громадських організаціях. Звідки формально впливає, що всі об'єднання громадян, що не є політичними партіями є громадськими організаціями. По-друге, свобода об'єднання належить громадянам України, а в частині об'єднання у громадські організації відповідним правом користуються також іноземці та особи без громадянства [1, ст. 36, 26]. Таким чином, конституційна свобода на об'єднання є свободою фізичних осіб. Така ж позиція і Цивільного кодексу України, де передбачено, що на право свободу на об'єднання у політичні партії та громадські організації належить до особистих немайнових прав, які забезпечують соціальне буття фізичної особи [2, ст. 314].

Слід зазначити, що конституційна доктрина визначення «об'єднань громадян» знаходить свою підтримку і в юридичній літературі, де також під «об'єднаннями громадян» розуміють добровільне громадське формування на основі єдності інтересів громадян з метою спільної реалізації їхніх прав і свобод [3], с. 209; 4; 5]. Більш того, не дивлячись на те, що ст. 36 Конституції України чітко закріплює термін «об'єднання громадян», дана дефініція не являється єдиною й зустрічаються в інших організаційно-правових формах, як «політичні партії», «професійні спілки» «громадські організації», «релігійні організації», «добровільні організації», «громадські формування з охорони громадського порядку і державного кордону», «творчі спілки», «ветеранські, жіночі, молодіжні, дитячі організації». Розглянемо визначення деяких із них більш детально відповідно до чинного законодавства. Так, відповідно до ст. 1 Закону України «Про професійні спілки, їх права та гарантії діяльності», професійна спілка – це добровільна неприбуткова громадська організація, що об'єднує громадян, пов'язаних спільними інтересами за родом їх професійної (трудової) діяльності (навчання) [6, ст. 1].

Громадські формування з охорони громадського порядку і державного кордону – це створені в установленому законом порядку громадські об'єднання для участі в

охороні громадського порядку і державного кордону, сприяння органам місцевого самоврядування, правоохоронним органам, Державній прикордонній службі України та органам виконавчої влади, а також посадовим особам у запобіганні та припиненні адміністративних правопорушень і злочинів, захисті життя та здоров'я громадян, інтересів суспільства і держави від протиправних посягань, а також у рятуванні людей і майна під час стихійного лиха та інших надзвичайних обставин [7, ст. 1].

Молодіжні громадські організації – об'єднання громадян віком від 14 до 35 років, метою яких є здійснення діяльності, спрямованої на задоволення та захист своїх законних соціальних, економічних, творчих, духовних та інших спільних інтересів [8, ст. 2].

Релігійними організаціями в Україні є релігійні громади, управління і центри, монастирі, релігійні братства, місіонерські товариства (місії), духовні навчальні заклади, а також об'єднання, що складаються з вищезазначених релігійних організацій, які утворюються з метою задоволення релігійних потреб громадян сповідувати і поширювати віру [9, ст. 7].

На підставі аналізу вищезазначених дефініцій об'єднань громадян, а також відповідних законів, які регламентують сферу їх діяльності можна зробити висновок, що вони мають спільний перелік ознаки. Серед них можна виділити:

- добровільний характер;
- незалежність у виборі напрямів та методів діяльності;
- спрямованість на задоволення інтересів членів; спрямованість на досягнення громадських цілей;
- створення на основі спільної діяльності;
- самоорганізація та самоврядування;
- законний порядок створення та діяльності;
- некомерційний характер;
- утворення шляхом об'єднання як фізичних, так і юридичних осіб;
- об'єднання громадян є гарантією та формою реалізації конституційного права громадян на об'єднання, яке передбачає можливість створювати об'єднання громадян, вступати в існуючі об'єднання громадян, утримуватись від вступу в об'єднання громадян, безперешкодно виходити з об'єднання громадян;
- можливість створення як шляхом державної реєстрації з отриманням статусу юридичної особи, так і шляхом повідомлення без отримання статусу юридичної особи; багатоманітність різновидів об'єднань громадян у зв'язку з надзвичайно широким спектром сфер та напрямів їхньої діяльності, які визначаються різноманітністю інтересів та потреб їхніх засновників та членів;
- можливість членства громадян України, громадян іноземних держав, осіб без громадянства [10]. Тобто, форми суспільної активності громадян виражено в діяльності їх різних об'єднань, тому поняття «об'єднання громадян» є узагальнюючим і розкриває різноманітність цих форм у реальному житті суспільства.

Однак, після набрання чинності з 1 січня 2013 року Закону України «Про громадські об'єднання» [11] конституційна доктрина об'єднань громадян потребує подальшого переосмислення. Оскільки, в вищезазначеному законі запроваджено і використовується термін «громадські об'єднання», під якими законодавець закріпив, що це добровільне об'єднання фізичних осіб та/або юридичних осіб приватного права для здійснення та захисту прав і свобод, задоволення суспільних, зокрема економічних, соціальних, культурних, екологічних, та інших інтересів. Громадське

об'єднання за організаційно-правовою формою утворюється як громадська організація — це громадське об'єднання, засновниками та членами (учасниками) якого є фізичні особи та громадська спілка — це громадське об'єднання, засновниками якого є юридичні особи приватного права, а членами (учасниками) можуть бути юридичні особи приватного права та фізичні особи [12, ст. 1].

В той же час, відповідно до положень вищезазначеного закону дія даного закону не поширюється на суспільні відносини у сфері утворення, реєстрації, діяльності та припинення: політичних партій; релігійних організацій; невідприємницьких товариств, що утворюються актами органів державної влади, інших державних органів, органів влади Автономної Республіки Крим, органів місцевого самоврядування; асоціацій органів місцевого самоврядування та їх добровільних об'єднань; саморегулювальних організацій, організацій, які здійснюють професійне самоврядування; невідприємницьких товариств (які не є громадськими об'єднаннями), утворених на підставі інших законів [12, ст. 2]. Хоча у преамбулі Закону України «Про громадські об'єднання» зазначено, що цей Закон визначає правові та організаційні засади реалізації права на свободу об'єднання, гарантованого Конституцією України та міжнародними договорами України, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України. Таким чином до категорії «громадські організації» не можуть належати деякі об'єднання громадян, що на нашу думку не відповідає основним вимогам Конституції України та породжує термінологічну неузгодженість. Зокрема, відповідно до ст. 2 Закону України «Про політичні партії», політична партія — це зареєстроване згідно з законом добровільне об'єднання громадян — прихильників певної загальнонаціональної програми суспільного розвитку, що має своєю метою сприяння формуванню і вираженню політичної волі громадян, бере участь у виборах та інших політичних заходах [12, ст. 6].

Новелою в законодавстві України є також запровадження громадських спілок як організаційно-правової форми громадського об'єднання, яке запроваджене передусім з метою дотримання європейських стандартів у сфері діяльності неурядових організацій, яке гарантує право юридичних осіб на створення об'єднань громадян [13, п. 2, 15; 14, п. 2, 16]. Дане положення не зовсім відповідає нормам Конституції України. Як вже вище було зазначено, відповідно до ст. 36 Конституції України учасниками та засновниками громадських організацій можуть бути лише фізичні особи. Також, надто широким вбачається розуміння суб'єкта відповідного права — юридичної особи приватного права. Як відомо, Цивільний Кодекс України встановлює дві основні організаційно-правові форми юридичної особи — товариство (як організація, створеної шляхом об'єднання осіб (учасників), які мають право участі у цьому товаристві) та установи (як організації, створеної однією або кількома особами (засновниками), які не беруть участі в управлінні нею, шляхом об'єднання (виділення) їхнього майна для досягнення мети, визначеної засновниками, за рахунок цього майна [3, ст. 83]. Тому, не зовсім зрозуміло як можна уявити собі установу («об'єднання майна») суб'єктом свободи об'єднання. Більш того, виникають сумніви щодо доцільності допущення членства у громадських спілках як фізичних, так і юридичних осіб. З огляду на різну правову природу цих суб'єктів, таке членство навряд чи може бути визнане рівноправним [15].

На підставі аналізу законодавства про об'єднання громадян на сучасному етапі, ми лише зазначимо, що на сьогодні в Україні діють дві групи «об'єднань громадян». До першої групи, на нашу думку, варто відносити об'єднання громадян зі статусом юридичних осіб або без такого статусу (політичні партії, громадські організації,

релігійні організації), діяльність яких не спрямована на одержання прибутку.

До другої групи слід віднести об'єднання громадян, зі статусом юридичної особи, які мають право здійснювати відповідно до закону підприємницьку діяльність безпосередньо, якщо це передбачено статутом громадського об'єднання, або через створені в порядку, передбаченому законом, юридичні особи (товариства, підприємства), якщо така діяльність відповідає меті (цілям) громадського об'єднання та сприяє її досягненню. Відомості про здійснення підприємницької діяльності громадським об'єднанням включаються до Реєстру громадських об'єднань [12, ст. 21].

Законодавче закріплення вказаних статусів об'єднань громадян є дуже важливим, оскільки повністю усуває всі сумніви щодо того, чи поширюються на об'єднання громад загальні норми цивільного законодавства, що регулюють діяльність непідприємницьких товариств [12, 3]. Крім того, це відповідає європейським тенденціям і являється кроком до гармонізації вітчизняного законодавства до законодавства ЄС.

Висновок. Таким чином, Закон України «Про громадські об'єднання» можна розглядати як законодавчий акт, який закріплює загальні засади діяльності більшості об'єднань створених на підставі конституційного положення про право кожного на об'єднання. Поряд з тими, поняття, правові основи, цілі, порядок створення та діяльність деяких об'єднань громадян регламентується спеціальними законами, що діють у визначених сферах.

На останок зазначимо, що на сьогодні більшість вчених терміни «об'єднання громадян» та «громадські об'єднання» використовують як тотожні або аналогічні [16, 17]. На нашу думку, таке співвідношення названих термінів зумовлює як доктринальне, так і термінологічну невизначеність, тому потребує подальшого дослідження. В нашій подальшій роботі, ми будемо використовувати термін об'єднання громадян як більш ширшого за своїм змістом ніж «громадське об'єднання». Оскільки, вважаємо, що термін «громадське об'єднання» хоч й відрізняється прогресивністю, але воно не позбавлене недоліків, так як не відображає всіх суттєвих ознак об'єднань громадян, які були перераховані нам вище.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Конституція України : // Відомості Верховної Ради України. — 1996. — № 30. — Ст. 141.
2. Цивільний кодекс України // Офіційний вісник України. — 2003. — № 11 — С. 7. — Ст. 461.
3. Великий енциклопедичний юридичний словник / за ред. Ю.С. Шемшученка. — К.: ТОВ «Видавництво «Юридична думка», 2007. — 992 с.
4. Адміністративне право України : навч. посібник / за заг. ред. Т. О. Коломoeць, Г. Ю. Гулевської. — К.: Істина, 2007. — 216 с.
5. Адміністративне право. Академічний курс : підручник: у 2 т.: Т.1. Загальна частина / ред. колегія: В. Б. Авер'янов (голова). — К.: Юридична думка, 2004. — 584 с.
6. Про професійні спілки, їх права та гарантії діяльності : Закон України від 15.09.1999 р. № 1045-XIV // Офіційний вісник України. — 1999. — № 38. — Стор. 2.
7. Про участь громадян в охороні громадського порядку і державного кордону : Закон України від 22.06.2000 р. № 1835-III // Офіційний вісник України. — 2000. — № 30. — Стор. 1, стаття 1248.
8. Про молодіжні та дитячі громадські організації : Закон України від 01.12.1998 р. № 281-XIV // Офіційний вісник України. — 1998. — № 51. — Стор. 1.
9. Про свободу совісті та релігійні організації : Закон України від 23.04.1991 р. № 987-XII // Відомості Верховної Ради УРСР. — 1991. — № 25. — Стаття 283.
10. Віхляев М. Ю. Поняття об'єднань громадян у контексті розгляду їх як суб'єктів адміністративного

- права України / М. Ю. Віхляев // Вісник Запорізьк. нац. ун-ту. – 2012. – № 1. – С. 58 – 62.
11. Про громадські об'єднання : Закон України від 22 березня 2012 № 4572-VI // Офіційний вісник України. – 2012. – № 30. – Стор. 26, стаття 1097.
12. Про політичні партії в Україні : Закон України від 05.04.2001 р. № 2365-III // Офіційний вісник України. – 2001. – № 17. – Стор. 93, стаття 728.
13. Фундаментальні принципи щодо статусу неурядових організацій в Європі [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/994_209.
14. Рекомендації Комітету Міністрів Ради Європи державам-членам стосовно правового статусу неурядових організацій у Європі СМ/REC [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/994_937.
15. Богашова Н. Деякі міркування щодо Закону України «Про громадські об'єднання» / Н. Богашова // Юридичний журнал. – 2012. – № 7. [Електронний ресурс] – Режим доступу до журналу: <http://justinian.com.ua/article.php?id=3837>.
16. Козирева А. О. Поняття та ознаки громадських об'єднань як суб'єктів публічного управління в Україні / А. О. Козирева // Форум права. – 2013. – № 1. – С. 459 – 465 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://archive.nbuv.gov.ua/e-journals/FP/2013-1/13kaouvu.pdf>.
17. Концептуальні засади реалізації права на свободу об'єднань в Україні / С. І. Іщук // Часопис Національного університету «Острозька академія». Серія «Право». – 2012. – № 2 (6) [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://lj.oa.edu.ua/articles/2012/n2/12isiovu.pdf>.

УДК 340.134 (477) : (470+571) : (438)

Чорна В .Г., к.ю.н., доцент кафедри адміністративного права і процесу НАВС;

Юсіфлі Бахтіяр Таптіг Огли, студент ННІПП НАВС

Правовий статус дитини в Україні

В даній науковій статті розкрито зміст правового становища прав дитини в Україні. Визначено роль прокуратури, органів внутрішніх справ та органів опіки та піклування щодо захисту та реалізації прав дитини в Україні. Проаналізовано національні та міжнародні нормативно-правові акти в змісті яких визначено права дитини. Розкрито зміст особистих майнових та немайнових прав дитини.

Ключові слова: державна політика у сфері охорони дитинства, захист прав дитини, прокуратура, органи внутрішніх справ, судовий захист.

В данной научной статье раскрыто содержание правового положения прав ребенка в Украине. Определена роль прокуратуры, органов внутренних дел и органов опеки и попечительства по защите и реализации прав ребенка в Украине. Проанализированы национальные и международные нормативно-правовые акты в содержании которых определены права ребенка. Раскрыто содержание личных имущественных и неимущественных прав ребенка.

Ключевые слова: государственная политика в сфере охраны детства, защита прав ребенка, прокуратура, органы внутренних дел, судебную защиту.

In this article the scientific content of the legal status of children's rights in Ukraine. The role of prosecutors, police and the guardianship for the protection and realization of children's rights in Ukraine. Analysis of national and international regulations are defined in the content of children's rights. The content of personal property and non-property rights.

Keywords: public policy in the field of child welfare, child protection, prosecution, police, judicial protection.